

Oponentský posudek k bakalářské práci Matyáše Jakubů

„Mezinárodní vztahy v době klimatické krize: Nedostatky realistické analýzy“

Ve své bakalářské práci se Matyáš Jakubů zabývá vztahem teorií mezinárodních vztahů a výzev, které před tyto teorie klade ekologická a klimatická krize. Teoretický aparát těchto přístupů k mezinárodním vztahům shledává Matyáš Jakubů jako neadekvátní a pokouší se předložit alternativní variantu transformace, která stojí mimo realistický nebo liberální přístup k mezinárodním vztahům.

Klíčovým východiskem pro bakalářskou práci Matyáše Jakubů je charakteristika Nového klimatického režimu. Matyáš Jakubů využívá jednak teorii *tkáně života* Jasona W. Moora a jednak modifikovanou teorii *Gaia*, kterou popisuje Bruno Latour, a která překonává dichotomii mezi člověkem a přírodou a staví přírodu do angažované pozice oproti původní pozici nestranné. Jakubů trefně parafrázuje Latoura, a tvrdí, že z přírody, která byla původně chápána jako substrát lidské činnosti, se stává aktér. V návaznosti na tuto pozici zkoumá Matyáš Jakubů odpovědi na klimatickou a ekologickou krizi nejprve z hlediska neorealismu a neoliberalismu a později z hlediska ekorealismu.

Neoliberalismus ani neorealismus nemohou podle Matyáše Jakubů na výzvy ekologické a klimatické krize odpovědět, nedokáží totiž uchopit vztah mezi člověkem a „přírodou“ (*nature*). Podle Matyáše Jakubů je nedostatečný i ekorealistický přístup, kromě již zmíněného nedostatku také proto, že ekorealisty navrhovaná technická řešení jsou nedostatečná. Jakubů zároveň správně podotýká, že Latourova koncepce zpochybňuje státní suverenitu, což je pro ekorealismus nepřekonatelná překážka.

Ve čtvrté kapitole se pak Matyáš Jakubů již nezabývá teoriemi mezinárodních vztahů, ale zaměřuje se na politické ideologie, které jsou podle něj schopny spíše jako „ucelené představy“, které „určují politický program i praxi mezinárodní politiky“, reagovat na sociální změny. Matyáš Jakubů zkoumá dvě „zelené politické ideologie“ – zelený konzervatismus a nerůst. První z těchto ideologií zkoumá skrze sborník textů *Musí být ekologie alarmistická? Hledání realistických odpovědí*, jehož editorem je Alexandr Vondra. Druhou ideologii vykládá zejména prizmatem knihy *In Defense of Degrowth: Opinions and Manifestos* od Giorgose Kallise a knihy *Less is More: How Degrowth Will Save the World* od Jasona Hickela. Matyáš Jakubů předpokládá, že vize ekologického konzervatismu, popisovaná ve výše zmiňovaném sborníku, je s realistickou teorií mezinárodních vztahů jednoduše propojitelná, protože vychází ze stejných základů a nabízí taková řešení, která jsou podle realismu uskutečnitelná. Tento přístup Matyáš Jakubů označuje za nedostatečný, protože podle něj nereflktuje předpoklady pro uchopení krize, které představil Latour a Moore. Odpověď ale podle Matyáše Jakubů nabízí ideologie hnutí nerůstu, která ale na rozdíl od ekologického konzervatismu nenabízí analýzu, jak docílit mezinárodní transformace. Matyáš Jakubů však nabízí vlastní řešení a vlastní analýzu transformace na nerůstovou společnost.

Matyáš Jakubů nejprve konstruuje nerůstovou teorii státu podle Giorgose Kallise a Giacoma D'Allisa, kteří přistupují k teorii státu skrze teorii hegemonie Antonia Gramsciho. Kallis a D'Allisa podle Matyáše Jakubů argumentují tak, že pro překonání hegemonie růstu je nutné vytvořit konkurenční hegemonický projekt, který musí hledat své kořeny v občanské společnosti. Takový projekt nemůže být úspěšný kvůli odlišnému stupni hospodářské úrovně, a to zejména v případě států globálního Jihu.

V kapitole 4.5 *Neo-gramsciánská analýza mezinárodního přechodu na nerůst* se Matyáš Jakubů navrácí na pole mezinárodních vztahů a tvrdí, že realistická i neoliberální odpověď na otázku po vytvoření konkurenční hegemonie a celkové transformaci, která by ale vzhledem k nevyrovnanosti jednotlivých států probíhala nejprve v oblasti globálního Severu, by stála proti zájmům rozvinutých států. Matyáš Jakubů v další argumentaci těží z teorie Roberta W. Coxe, který hegemonický střet přesouvá na mezinárodní úroveň. Matyáš Jakubů však shledává Coxovy úvahy jako problematické, protože nijak

nezohledňují zahrnutí nestátních a nelidských aktérů. Konkurenční hegemonie vůči dominantní hegemonii musí podle Coxe i Gramsciho vést pracující třída. Ovšem ekologická formulace podle Matyáše Jakubů vyžaduje zahrnutí nestátních i nelidských aktérů a idejí o vztahu mezi lidskou a nelidskou přírodou. To ovšem není možné, protože nerůstová hegemonie by nemohla hájit zájmy např. pracujících ve fosilním průmyslu. Jako klíčovou třídu tedy Matyáš Jakubů označuje třídu pečujících čili novou třídu, která ale nemá zřetelně definované ekonomické zájmy ani své třídní vědomí, ale která má potenciál se v novém historickém bloku stát představitelkou zájmů, které mohou napomoci vzniku nerůstového kontrahegemonického projektu. Matyáš Jakubů je ale v závěru práce skeptický a tvrdí, že hnutí nerůstu může vybudovat kontrahegemonický projekt ke zbylým růstovým ideologiím, ale tuto příležitost nedokáže nerůstové hnutí zatím uchopit.

Klíčová snaha Matyáše Jakubů je tedy ukázat obecně způsoby, jak lze odpovědět na novou logiku environmentální krize v rovině mezinárodních vztahů a posléze v rovině ideologie. Matyáš Jakubů vychází ze základních konceptů mezinárodních vztahů a interpretuje představitele, kteří se v rámci teorií mezinárodních vztahů snaží výzvám krize čelit. Neschopnost těchto teorií uchopit výzvy krize nutí jít za hranice teorií mezinárodních vztahů a poukázat na ideologie, které s těmito výzvami pracují. Matyáš Jakubů ale nijak pojem ideologie netematizuje ani nevysvětluje i přesto, že jejich výklad se stává v druhé části práce klíčovým. Není tedy zřejmé, zda nerůst a ekorealismus můžeme porovnat jako stejnou „kategorii“. Jediné, co o ideologiích Matyáš Jakubů tvrdí je, že „určují politický program i praxi mezinárodní politiky“ (str. 27), což lze interpretovat tak, že mezinárodní vztahy jsou pouze důsledkem aplikace těchto ideologií. Ovšem pokud je klíčovou otázkou práce Matyáše Jakubů způsob transformace společnosti tak, aby vyhověla výzvám klimatické a ekologické krize, nabízí se otázka, proč se práce nezabývá primárně střety ideologií a vychází z perspektivy mezinárodních vztahů.

Klíčovým bodem práce je rozšíření mezinárodních vztahů o nestátní aktéry a jejich zájmy. Matyáš Jakubů využívá již zmiňovanou teorii Latoura a pojem Nového klimatického režimu. Stěžejním momentem je rozšíření zájmů a odmítnutí antropocentrické představy mezinárodních vztahů. Matyáš Jakubů ale nevyjasňuje ontologický pojem zájmu, se kterým je potřeba v Novém klimatickém režimu počítat. Zde ale stojíme před obtížně řešitelnou situací, kdy se snažíme nahlédnout zájmy nelidských aktérů, ale sami nedokážeme opustit perspektivu, kterou bude vždy možné označit za antropocentrickou. Otázka tedy zní, zda je možné se s tímto paradoxem v lidské společnosti vyrovnat. Matyáš Jakubů sice podle mého názoru správně interpretuje Latourovu koncepci, ta nás ale nechává pouze na prahu tohoto problému a nedokáže jej překročit. Samotná redefinice suverenity v Novém klimatickém režimu se pak zdá jako nekoherentní.

I přes dva výše nastíněné problémy a na ně navazující otázky předložený text vykazuje koherentní argumentaci, jasně strukturuje myšlenkový postup a velmi účelně využívá odborné literatury pro vlastní argument. Po formální stránce shledávám text vyhovujícím i přes to, že práce vykazuje drobné nedostatky. Například Matyáš Jakubů píše o „novějších textech“ Bruna Latoura (str. 13), ale nezmiňuje, které texty má konkrétně na mysli. Stejně tak v práci operuje s pojmem geoinženýring, který při první zmínce v textu nijak nevysvětlí, i přesto, že jej posléze využívá pro dílčí argumentace.

V rámci nároků kladených na bakalářskou práci se mi předložený text jeví jako velmi zdařilý. Bakalářskou práci Matyáše Jakubů proto **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm **výborně**.

V Praze 10. června 2021

Mgr. Kristián Těmín